بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان

هەرێمی کوردستانی عێراق
سەرۆکایەتی هەرێم
سەرۆك

بەناوی گەلەوە

بڕیار
ژمارە (٦) ساڵی ٢٠١٠

بە پێی ئەو دەسەڵاتەی لە بڕگەی (١) ی ماددەی (١٠) ی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان – عێراق ی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی هەموارکراو پێمان دراوەو، بە پاڵپشتی ئەو یاساکارییەی پەرلەمانی کوردستــان – عێــراق کردویەتی لە دانیشتنی ژمارە (١٨) لە ٢٣ / ٦ /٢٠١٠ بڕیارماندا بە دەرکردنی:

یاسای ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠١٠
یاسای وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق

بەشی یەکەم
پێناسەو ئامانجەکان

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە، لەم یاسایەدا، ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

دووەم: وەزارەت: وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوی هەرێم.

سێیەم: وەزیر: وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوی هەرێم.

ماددەی دووەم:

وەزارەت بۆ جێبەجێ کردن و وەدیهێنانی ئەم ئامانجانەی خوارەوە هەوڵ دەدات:

یەکەم: دانانی ستراتیجیەت و سیاسەت و پلان بۆ پەرەپێدان و گەشەپێدانی وەبەرهێنانی کەرتی کشتوکاڵی (رووەکی و ئاژەڵی) نو سەرچاوەکانی ئاوی(سەر زەوی و ژێر زەوی) لە هەرێم بۆ وەدیهێنانی باشترین بەکارهێنانی(الاستخدام الامثل) سامانی ئاو و، جێبەجێ کردنی پلانی ستراتیژی پێنج ساڵەی کەرتی کشتوکاڵ لە پێناو کیفایەتی خۆیی لە مەوادی خۆراکی هەرێم لە بەروبوومە کشتوکاڵیەکاندا.

دووەم: ئامادە کردنی لێکۆڵینەوەی سوودی هونەری و ئابووریی بۆ ئەو پرۆژانەی کە سەر بە وەزارەتن و، ئەنجامادانی لێکۆڵینەوەی تایبەتی، لەوانەش: لێکۆڵینەوەی رووپێوکردنی خاك و، ئامادەکردنی نەخشەی بەروبوومی کشتوکاڵ و، ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و،دانانی نەخشە ئەندازەییەکان و، ئامادەکردنی بەرنامەی گەشەپێدان و، کارکردن لەسەر سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوونی جێبەجێکردنی پرۆژەکانی وەزارەت بەپێی پلانە بڕیار لەسەر دراوەکان.

سێیەم:دامەزراندنی پرۆژە ستراتیژییەکان، لەوانەش، دامەزراندنی بەنداو و پرۆژەی ئاودێری و، پرۆژەکانی پاراستنی سامانی ئاوی سەرزەوی و ژێر زەوییە بەکارهێنانی ئامێری تازەبابەت.

چوارەم:کارکردن بۆ رێکخستنەوەی ژێرخانی کەرتی کشتوکاڵ، بە جۆرێك، کە گەشەپێدانی بەروبوومی کشتوکاڵی بەهەردوو بەشەکەیەوە رووەکی و ئاژەڵی گەشەپێبدات.

پێنجەم: دانانی پلانی تایبەتی بۆ نەهێشتنی مەترسییەکان لافاوو، کۆنترۆڵکردنی سێلاَو(السیول)و، بەڕێوەبردنی ئاوەڕێژەی(حەوزی) رووبارەکان و، رێکخستنی دابەشکردنی ئاوو، رووبەڕووبوونەوەی وشکەساڵی و چارەسەرکردنی ئاسەوارەکانی لەسەر سەرچاوەکانی ئاو.

شەشەم: بنیادنانی تاقیگەو، وێستگەی تاقیکردنەوەو، گەشەپێدانی بنکەکانی توێژینەوەی کشتوکاڵی و، ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی زانستی بەهاوکاری لەگەڵ زانکۆکان و، کارکردن بۆ گشتاندنی ئەنجامی توێژینەوەکان و گەیاندنیان بە جوتیاران لە رێگەی دامودەزگاکانی رێنماییکردنی کشتوکاڵییەوە، بەمەبەستی پەرەپێدانی چەندایەتی و چۆنایەتیی بەرهەم.

حەوتەم: پێشنیارکردن وتۆژینەوە لە و ئامرازانەی کە دەبنە هۆی زامن کردنی بەکارهێنانی زەوی وزاری کشتوکاڵی و کارکردن بۆ وەبەرهێنانی و پاراستنی و چارەسەرکردنی جۆری ئاوو پەرەپێدان وچاککردنی دامەزراوەکانی ئاودێری و خاك لە رێگای جەخت کردن لەسەر جێبەجێ کردنی یاساکانی کشتوکاڵی و ئاو وژینگە بە جۆرێك کە لەگەڵ پێوەرە نێودەولەتییەکاندا بگونجێت.

هەشتەم: جێبەجێ کردنی ئەو یاسایانەی کە تایبەتن بە چەسپاندنی مافی دەستکاری کردن لە زەوی و زاری کشتوکاڵی جوتیاران و یەکلاکردنەوەی ئەو زەوییانەی کە یەکلاکردنەوەیان تەواو نەبووە یان بڕیارەکانی چەسپاندنی مافی زەوی تیایاندا بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی پلەی کۆتایی وەرنەگرتووە.

نۆیەم: هەنگاونان بەرەو پێکهێنانی یەکەی گەورەی بەرهەمی کشتوکاڵ و، هاندانی یەکە بچووکەکان بە تێکەڵکردنی و یەکتر تەواو کردن(التکامل).

دەیەم: کارکردن لەسەر هاندان و ڕێکخستنی وەبەرهێنان لە کەرتی کشتوکاڵ بە هەردوو بەشەکەیەوە ڕووەکی و ئاژەڵی و کەرتی ئاو وپێشکەشکردنی ئاسانکاری پێویست بۆیان تا بەشداری لە گەشەکردنی کشتوکاڵی هەرێمدا بکەن.

یازدەم: کارکردن بۆ بووژاندنەوەو گەشەپێدان و پەرەپێدانی پرۆژەکانی سامانی ئاژەڵ و پاشکۆکانی لە هەرێمداو وپەیرەوکردنی شێوازی زانستی بۆ پاراستنی ئەم سامانە لە نەخۆشی و زیادکردنی بەرهەم و چاککردنی جۆرەکانی.

دوازدەم: کارکردنی بەردەوام و، دانانی پلانی زانستی بۆ بەرەنگاربوونەوەی پەتاو نەخۆشی و درم، لەگەڵ فەراهەمکردنی ئەو ڕێگایانەی کە زامنی پاراستنی دەکەن و، ڕێگا لە بڵاوبوونەوەیان دەگرن.

سێزدەم: بایەخدان بە ڕەز و دارستان(سروشتی و دەستکرد)و لەوەرگاکان و پاراستنیان، چونکە سامانی نەتەوەیی و نیشتمانین و پشتیوانی کردن لە شوێنە پارێزراوە سروشتییەکان .

چواردەم: گەشەپێدانی دەرامەتی مرۆیی و، پێشکەشکردنی خزمەتی ڕێنماییکردن و، تێگەیاندنی جوتیارو ڕەزەوانان دەربارەی باشترین بەکارهێنانی سامانی ئاوی و، بنەماکانی بەرهەمهێنانی کشتوکاڵی و، پشتبەستن بە تەکنۆلۆجیاو پێداویستە هاوچەرخەکانی کشتوکاڵ، بە جۆرێك،کە،خزمەتی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمدا بکات.

پازدەم: پشت بەستن بە سیاسەتی تایبەت بە بەڕێوەبردنی تەواوکاری سامانە ئاوییەکان و توندکردنەوەی یاساکان و دەربەست کردنی ئەو کەرتانەی بەکاری دەهێنن بە جێبەجێ کردنی لە پێناو پاراستنی سامانی ئاوی لە هەرێمدا و کارکردن بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان یا دامودەزگا حکومیەکانی دیکە و، هەروەها ئەو ڕێکخراوە حکومییانەی کەسەر بە نەتەوە یەکگرتووەکانن لە پێناو پەرەپێدانی کەرتی کشتوکاڵی و سامانی ئاوی و، ئاگادار بوون لەو ڕۆڵە زیندووەی کە لە وەرگرتنی بڕیارە خۆجیەتی ونیشتمانی و هەرێمی و نێودەوڵەتی سامانە ئاویەکان و ڕاسپاردەکانیدا دەیگێڕێ.

شازدەم: هاندانی جووتیاران بۆ دامەزراندنی کۆمەڵەی هەرەوەزی کشتوکاڵی پسپۆر بۆ کەرتی تایبەت و بەشداریکردنی لە پێناو دروست کردنی یەکەی بەرهەمهێنانی گەورەدا.

حەڤدەم: هاندانی پیشەسازی خۆراك بە ڕێگای زامن کراو و دابین کردنی کەرەستەی خاوی کشتوکاڵی بۆ پیشەسازی.

هەژدەم: گرینگیدان بە سامانی ماسیی و پەروەردەکردنی مێشهەنگ.

نۆزدەم: پاراستنی بەروبوومی کشتوکاڵی ناوخۆو، دانانی سیاسەتی بازاڕکاری و هەڵگرتن(التخزینیه)و، بەشداریکردن لە دانانی نرخ لەسەر بەروبوومەکانی کشتوکاڵ.

بەشی دووەم

پێکهاتەکانی وەزارت

ماددەی سێیەم:

یەکەم: وەزیر بەرپرسی باڵای وەزارەتەکەیەو، بەرپرسە لە کارەکانی و ئاراستەکردنی سیاسەتەکەی و سەرپەرشتی و چاودێری کردنی و، لەوەوە و بە سەرپەرشتی ئەو هەموو بڕیار و فەرمان و ڕێنماییەك کە پەیوەندی بە ئەرکی وەزارەت و پێکهاتەو دەسەڵاتەکانی و کاروبارە هونەری و دارایی و کارگێری و ڕێکخستنەوە هەبێ، بەپێی حوکمەکانی یاسا دەردەچێت و، بەرامبەر ئەنجومەنی وەزیران بەرپرسە، چونکە خۆیشی ئەندامێکی هاوکارە تیایداو بۆی هەیە هەندێ لە دەسەڵاتەکانی بەهەرجوو بریکاری وەزارەت یا بەڕێوەبەرە گشتییەکان یان کێ لە وەزارەت بە گونجاو دەزانێ بدات.

دووەم: هەردوو بریکاری وەزارەت

أ ـ بریکاری وەزارەت بۆ کاروباری کشتوکاڵی:

هاوکاری وەزیر دەکات بۆ جێبەجی کردنی سیاسەتی و سەرپەرشتی ئەو کاروبارانە دەکات کە بەکشتوکاڵەوە تایبەتن و، ئەو ئەرکانەش ئەنجام دەدات کە وەزیر لە بەڕێوە بردنی کاروباری وەزارەتدا پێی دەسپێری، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی هەبێ و بە ئەزموون و پسپۆر بێ.

ب ـ بریکاری وەزارەت بۆ کاروباری سەرچاوەکانی ئاو: هاوکاری وەزیر دەکات لە ئاراستەکردنی وەزارەت و سەرپەرشتی ئەو کاروبارانە دەکات کە بەکاروباری سەرچاوەکانی ئاوەوە تایبەتن و، ئەو ئەرکانەش ئەنجام دەدات کە وەزیر لە بەڕێوەبردنی کاروباری وەزارەتدا پێی دەسپێرێ، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆیی هەبێ و، بە ئەزموون و پسپۆر بێ.

سێیەم: نووسینگەی وەزیر: فەرمانبەرێك بەپلەی بەڕێوەبەر سەرۆكایەتی دەكات و بەرێوەی دەبات كە بڕوانامەی سەرەتایی زانكۆی بە دەست هێنا بێت و بە ئەزموون و پسپۆر بیّ و ژمارەیەكیش فەرمانبەر هاوكاری دەكەن.

چوارەم: نووسینگەی بریكارانی وەزارت:هەر نووسینگەیەك فەرمانبەرێك بە پلەی بەرێوەبەر بەرێوەی دەبات كە بڕوانامەی سەرەتایی زانكۆی بەدەست هێنابیّ و ژمارەكیش فەرمانبەر هاوكاری دەكەن.

پێنجەم: راوێژكاران: ژمارەیان لە چوار تێپەڕناكات و دەبیّ هەڵگری بڕوانامەی سەرەتایی زانكۆ بن و، هەریەكەشیان لە یەكێك لە پسپۆرایەتی و كاروبارە سەرەكییەكانی وەزراەتدا شارەزایی و كاركردنی هەبیّ.

شەشەم: بەڕێوەرایەتییە گشتییەكان: وەزارەت لەم بەڕێوەبەرایەتییە گشتییانەی خوارەوە پێك دێت و هەریەكەیان بەرێوەبەرێكی گشتی سەرۆكایەتی دەكات كە بڕوانامە سەرەتایی زانكۆی بەدەست هێنابیّ و بە ئەزموون و پسپۆر بێت:

١- بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیوان: تایبەت دەبیّ بە كاروباری كارگێری و دارایی لە دیوانی وەزارت و سەرپەرشتی پێكهاتەكانی وەزارەت دەكات و لە چوارچێوەی پسپۆرایەتییەكەیدا بەدوادچوونی ئیش وكارەكانی دەكات.

٢- بەرێوەبەرایەتی گشتی بەنداوو گۆماو ئاو: تایبەت دەبیّ بە ئامادە كردنی پێداویستی بەنداوە گەورە و بچووكەكان و جێبەجیّ و سەرپەرشتیان دەكات و وەگەڕیان دەخات و دامەزراوەكانی دەپارێزیّ و رێكی دەخات و ئاوكۆدەكاتەوەو بەری دەدات.

٣- بەڕێوەبەرایەتی گشتیی زەوی وزاری كشتوكاڵی: تایبەتە بە جێبەجیّ كردنی یاسا بەركارەكانی زەوی وزار لە هەرێمداو، رێكخستن و فەراهەمكردنی زەوی وزار بۆ وەبەرهێنان و بۆ پرۆژە كشتوكاڵییەكان.

٤- بەرێوەبەرایەتییە گشتییەكانی كشتوكاڵ لە پارێزگاكانی هەرێم و ئیدارەی تایبەتی گەرمیان: سەرپەرشتی جێبەجیّ كردنی پرۆژە كشتوكاڵییەكانی پارێزگاكە دەكات و بەرێوەبەرایەتی و لقەكانی كشتوكاڵی پێوە دەلكیّ. لە سنووری هەریكێكیاندا.

٥- بەرێوەبەرایەتی گشتی پلاندانان و بەدواداچوون: تایبەت دەبیّ بەدانانی پلانی ئاسایی و ستراتیژی وەبەرهێنان و، نەخشەش بۆ پرۆژە ئەندازەییەكان ئامادە دەكات و بە دواداچوونی جێبەجیّ كردنی پلانەكان دەكات و كار بۆ كۆنترۆلكردنی ئامار و هێزی كاروسیستەمەكانی زانیاری

دەكات و سەرپەرشتی و بەدواداچوونی ئەركی بەڕێوەبەرایەتی خزمەتە كشتوكاڵییەكانی وەزارەت و پارێزگاكاندا دەكات.

٦- بەڕێوەبەرایەتی گشتی تۆژینەوەو ڕێنمایی كشتوكاڵی: ئەركی ئەنجامدانی تۆژینەوەی كشتوكاڵی و ئاوو ڕێنمایی جوتیاران و گواستنەوەی ئەنجامی تۆژینەوەكان بۆ كێڵگەی جوتیاران لە ئەستۆ دەگرێت.

٧- بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕەز و دارستان و لەوەڕگا: تایبەت دەبێ بە كاروباری دارستانە سروشتی و دەست كردو ڕەز و لەوەڕگاكان.

٨- بەڕێوەبەرایەتی گشتی سامانی ئاژەڵ و بەیتاڵی: تایبەت دەبێ بە سامانی ئاژەڵ و پەلەوەر و ماسیی و پزیشكی بەیتاڵی.

٩- بەڕێوەبەرایەتی گشتی سەرچاوە ئاویەكان: تایبەت دەبێ بە سەرپەرشتی جێبەجێ كردنی پرۆژەكانی ئاوی سەر زەوی و ژێر زەوی لەوانەش پرۆژەكانی ئاودێری و هەڵسەنگاندنی كۆگا ئاوییەكانی ژێر زەوی و لێدانی بیر و دابین كردنی ئاو بۆ مەبەستە جۆر بەجۆرەكان.

١٠- ئەنجومەنی ڕاوێژكاری وەزارەت كە لەمانە پێك دێت:

أ- وەزیر

ب- هەردوو بریكاری وەزارەت

جـ- ڕاوێژكارانی وەزارەت

د- بەڕێوەبەرە گشتییەكانی وەزارەت

هـ - سەرۆكی یەكێتی جوتیاران لە هەرێم

و- وەزیر بۆی هەیە نوێنەری وەزارەتەكانی دیكەی پەیوەندیدار یا شارەزایان لە دەرەوەی وەزارەت لە كاتی پێویستدا میوانداری بكات، بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ.

ماددەی چوارەم:

وەزیر بۆی هەیە گرێبەست لەگەڵ كەسانی ئاسایی و مەعنەوی بە ئەزموون و پسپۆر لە ناوەوەی هەرێم یا دەرەوەی مۆر بكات بۆ ئەوەی بەو ئەركانە هەڵبستێ كە پێیان دەسپێردرێ و بۆ ئەو ماوەیەی كە بە گونجاوی دەزانێ پاش وەرگرتنی ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیران و ماف و ئەركەكانیشیان بە پێی یاساو ڕێنماییەكار پێكراوەكان لەلایەن وەزیرەوە دەست نیشان دەكرێ.

بەشی سێیەم
حوكمە گشتی وكۆتاییەكان

ماددەی پێنجەم:

یەكەم: ئەركی پێكهاتەو بەشەكانی وەزارەت بە پێڕەو دیار دەكرێن.

دووەم: وەزیر بۆی هەیە هەر بەرێوەبەرایەتییەك یان لقێك یان بەشێك یان هۆبەیەك یان یەكەیەك لە چوارچێوەی پێكهاتەكانی وەزارەت بەپێی پێویستییەكانی كارو لە كاتی پێویستیدا بكاتەوە یان تێكەڵ بكات یان هەڵبوەشێنێتەوە.

سێیەم: وەزیر بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ئاسانكردنی جێبەجێ كردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە دەربچوێنێت.

ماددەی شەشەم:

وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاو جێی هەردوو وەزارەتی كشتوكاڵ و وەزارەتی سەرچاوەكانی ئاو دەگرێتەوە لە هەر شوێنێك لە یاساو پێڕەوەكارپێكراوەكاندا هاتبێت كە بەكشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاوەوە تایبەت بن.

ماددەی حەوتەم:

یەكەم: هەردوو یاسای وەزارەتی كشتوكاڵ ژمارە(١)ی ساڵی ٢٠٠٧ و وەزارەتی سەرچاوەكانی ئاو ژمارە(٩)ی ساڵی ٢٠٠٦ هەڵدەوەشێنەوە.

دووەم: هەموو ماف و پابەندی و كەل وپەل و میلاكاتی هەردوو وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاو بۆ وەزارەت دەگەرێتەوە.

ماددەی هەشتەم:

كار بەهیچ دەقێكی یاسایی یان بڕیارێك ناكرێ پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە بێت.

ماددەی نۆیەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەكان حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەجێ بكەن.

ماددەی دەیەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی بلاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی(وەقایعی کوردستان)دا جێبەجێ دەکرێت.

مسعود بارزانی
سەرۆکی هەرێمی کوردستان ـ عێراق

هەولێر

8 / **تەمموز / ٢٠١٠ی زایینی**
17 / **پوشپەڕ / ٢٧١٠ ی کوردی**
26 / **رجب / ١٤٣١ ی کۆچی**

هۆیە پێویستەکانی دەرچوواندنی

لەبەر ئەوەی کە هەرێمی کوردستان ـ عیراق، هەرێمێکی کشتوکاڵییەو، لە سەرچاوەکانی ئاودا دەوڵەمەندەو، لەبەر گرنگیی ئاویش لە زۆربەی بوارەکانی ژیان و، لەبەر ئەوەش کە ڕۆڵێکی گەورەی لە گەشەپێدانی ئابووریدا هەیەو، بەو مەبەستەش کە بەرووبوومی کشتوکاڵ پەرەبسێنێ و چاکتر بکرێت و، چارەسەری تەواو بۆ ئەو کۆسپانە بدۆزرێتەوە کە ڕێگا لە چاکتر بەکارهێنانی سەرچاوەکانی توانستی سروشتی و ماددی و بەشەری سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمدا دەگرن و، بەمەستی ڕەخساندنی کەش و هەوای لەبار بۆ بنیادنانەوەی ژێرخانی هەردوو کەرتی کشتوکاڵی و ئاوو، وەدیهێنانی خۆکیفایەتی(الاكتفاء الذاتي) لە سەبەتەی خۆراك و، دابینکردنی ئاسایشی خۆراك و ئاوو، بووژاندنەوەی دێهات و گوندەکان و، لەبەر ئەوەش کە وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو کران بە یەك وەزارەت بە ناوی(وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو)و، لەبەر ئەو گۆڕانکارییانەش کە لە پێکهاتەکەیدا روویان دا، ئەم یاسایە دانرا.